

DOI: 10.7251/GFP1404068J

UDC: 347.7:35/37(497.6RS)

Originalni naučni rad

Datum prijema rada:
14. jun 2014.Datum prihvatanja
rada:
23. jun 2014.

Osnovne karakteristike privredno kaznenog prava Republike Srpske

Apstrakt: Suočavajući se sa činjenicom da, u savremenom svetu koji ne poznaje granice između država, pa i kontinenata, pravna lica vrše teška krivična dela u oblasti privrednog, finansijskog, kompjuterskog, ekološkog i sl. poslovanja, krajem 20. veka u velikom broju država se uvodi sistem krivične odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica. Budući da pravno lice nema svest i volju, odnosno nema mogućnost preduzimanja ili propuštanja telesnog pokreta kojim bi se prouzrokovala posledica krivičnog dela, to su za ovu vrstu učinilaca propisana posebna pravila o odgovornosti i primeni krivičnih sankcija. Na taj način je konstituisana nova grana kaznenog prava – privredno kazneno pravo. Upravo o osnovnim karakteristikama privredno kaznenog prava govori ovaj rad.

Ključne reči: krivično delo, pravno lice, odgovornost, zakon, krivična sankcija

**Dr Dragan
Jovašević**
redovni profesor,
Pravni fakultet
Univerziteta u Nišu

UVOD

Posle osamostaljenja Bosna i Hercegovina je tokom 2003. godine dobila novo krivično zakonodavstvo. Ono je sledeći tradiciju iz bivše SFRJ predstavljalo izraz ideje o podeljenoj zakonodavnoj nadležnosti u oblasti krivičnog prava između države u celini i njenih entiteta (Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno Brčko Distrikta). Time je otpočena nova stranica u razvoju krivičnog prava Republike Srpske, odnosno učinjen je kapitalni zaokret u uspostavljanju i funkcionisanju moderne pravne države i vladavine prava. Iako je od najstarijih vremena shodno principu "societas delinquere non potest" pravno lice bilo van krivičnog prava, ipak tendencije poslednjih decenija 20. veka i u ovu oblast nose kvalitativne izmene. Pod uticajem niza relevantnih međunarodnih dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera, pojedina krivična zakonodavstva sedamdesetih godina prošlog veka prihvataju krivičnu

odgovornost i kažnjivost pravnih lica, doduše ograničenog obima i specifičnog karaktera.

Tu tendenciju su sledila i sva krivična zakonodavstva država koje nastale raspadom SFR Jugoslavije. Tu se razlikuju dve tendencije : 1) koja u okviru krivičnog zakonodavstva izdvaja posebne odredbe o odgovornosti pravnog lica za krivična dela (Bosna i Hercegovina, Makedonija) i 2) koja odredbe o krivičnoj odgovornosti pravnih lica predviđa u posebnom zakonu – Lex specialis (Slovenija, Hrvatska, Crna Gora, Srbija). Time je konstituisana nova grana kaznenog prava – privredno kaznenopravno pravo na koji način je otpočena nova stranica u razvoju krivičnog prava Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske.

POJAM PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

Privredno kaznenopravno pravo je samo deo, segment klasičnog krivičnog prava. Stoga se ono može posmatrati u dvojakom smislu : 1) kao grana pozitivnog prava i 2) kao grana pravne nauke. Shvaćeno na prvi način privredno kaznenopravno pravo je sistem zakonskih propisa (ius publicum) kojima se određuju pojam, elementi odgovornosti, sistem krivičnih sankcija i postupak za njihovo izricanje i izvršenje pravnim licima kao učiniocima krivičnih dela i sistem krivičnih dela koja mogu izvršiti ova lica u cilju suzbijanja dela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrednosti ili je to skup pravnih normi koje određuju sadržaje i obim ovlašćenja države na kažnjavanje pravnih lica pri čemu temeljna pretpostavka za primenu tih normi predstavlja određeno ponašanje koje je propisano kao krivično delo¹. U ovom značenju se privredno kaznenopravno pravo izjednačuje sa krivičnim zakonodavstvom.

Drugim rečima, privredno kaznenopravno pravo je samo deo pravnog poretka koji propisuje koja se ljudska ponašanja određuju kao krivična dela i kakva je pravno organizovana reakcija prema pravnim licima kao učiniocima takvih dela². Privredno kaznenopravno pravo se takođe može odrediti kao sistem propisa kojima se u jednoj državi određuje koja se ponašanja smatraju kao krivična dela i koje kazne i druge sankcije i pod kojim uslovima mogu biti primenjene prema pravnim licima kao njihovim učiniocima³, odnosno kao sistem zakonskih propisa kojima se zaštićuju osnovne vrednosti društvene zajednice na način kojim se ponašanja koja ih povređuju ili ugrožavaju određuju kao krivična dela i kojim se za njihove učinioce propisuju krivičnopravne sankcije⁴. Privredno kaznenopravno pravo kao grana pravne nauke predstavlja sistematizovani skup znanja o osnovnim pojmovima i in-

¹ P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2004. godine, str.1.

² G. Marjanović, Makedonsko krivično pravo, Opšt del, Skopje, 1998. godine, str. 2.

³ Ž. Horvatić, Kaznenopravno pravo, Opći dio, Zagreb, 2003. godine, str.12. U pravnoj teoriji postoje i druga pojmovna definisanja krivičnog prava, pa se krivično pravo određuje i na sledeći način : kao sistem pravnih pravila kojima se u određenoj državi zaštićuju određene vrednosti (dobra ili interesi) od ponašanja kojima se te vrednosti povređuju ili ugrožavaju time što se takva ponašanja proglašavaju za krivična dela i što se propisuju krivične sankcije koje se primenjuju prema njihovim učiniocima (B. Zlatarić, Krivično pravo, Opći dio, Zagreb, 1977. godine, str.3); kao sistem zakonskih pravnih pravila koja propisuju pretpostavke kažnjivosti i primene sankcija koje se mogu izreći učiniocima krivičnih dela (P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, op.cit. str.1-2).

⁴ V.Grozdanić, M.Škorić, Uvod u kaznenopravno pravo, Opći dio, Rijeka, 2009. godine, str. 2.

stitutima koji su propisani pozitivim krivičnim zakonodavstvom kada se pravna lica javljaju kao učinioci krivičnih dela ili je to nauka koja proučava pozitivno privredno kazneno pravo sa ciljem da sistematski izloži i protumači ove pravne propise i otkrije njihov smisao i socijalnu namenu.

Materijalna (socijalna) karakteristika privredno kaznenog prava sastoji se u njegovoj socijalnoj funkciji – a to je zaštita najznačajnijih društvenih dobara i vrednosti određene države⁵. Ta zaštita se ostvaruje propisivanjem, izricanjem i izvršenjem sankcija koje imaju prinudni karakter, a koje se primenjuju prema pravnim licima kao učiniocima krivičnih dela kojima se povređuju ili ugrožavaju zaštićene vrednosti. Krivično pravo, dakle, proglašava određena ljudska ponašanja kao krivična dela, a privredno kazneno pravo predviđa za pravna lica kao njihove učinioce određenu vrstu i meru kazne ili druge krivične sankcije. Iz toga proizilazi i cilj ove grane prava – uticanje na ljudsko ponašanje u okviru pravnih lica i preduzetnika na posredan način propisivanjem zabranjenih i kažnjivih ponašanja čime se utiče na ljude u pogledu izbora načina ponašanja u skladu sa propisima pravnog poretka ili protiv njega. To znači da cilj privredno kaznenog prava nije u samoj primeni kazne prema neposlušnim pravnim licima⁶.

Privredno kazneno pravo Republike Srpske je deo njenog jedinstvenog pravnog sistema, ali koje u tom sistemu ima poseban zadatak – da obezbedi od strane pravnih lica zakonitu, kvalitetnu, efikasnu i blagovremenu zaštitu vrednosti, dobara i interesa predviđenih krivičnim zakonodavstvom. Na osnovu navedenih karakteristika privredno kazneno pravo Republike Srpske se može definisati kao sistem zakonskih propisa kojima se određuju krivična dela i krivične sankcije, kao i osnovi i uslovi za primenu krivičnih sankcija prema pravnim licima kao učiniocima krivičnih dela, te postupak za njihovo izricanje i izvršenje u cilju suzbijanja dela kojima se povređuju ili ugrožavaju vrednosti zaštićene krivičnim zakonodavstvom kao što su: prava islobode čoveka i građanina i druge osnovne individualne i opšte vrednosti koje ustanovljava i jemči pravni poredak (član 1. Krivičnog zakona Republike Srpske⁷ - KZ RS)⁸.

NAZIV PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

Budući da se radi o relativno novoj grani prava koja još uvek u velikom broju država nema pravnu samostalnost već je sadržana u odredbama osnovnog Krivičnog zakona, to on još uvek nema opšte prihvaćen naziv. Mi smo za ovu granu prava upotrebili naziv “privredno kazneno pravo” iako se za nju koristi i naziv “korporativno krivično pravo”⁹ pokušavajući da na taj način ukážemo da se ovde radi o kriminalitetu korporacija (pravnih lica) kao privrednih subjekata u pri-

⁵ Zadatak krivičnog prava je zaštita pravnih dobara preko zaštite osnovnih, elementarnih socijalno-etičkih vrednosti u okviru pravednosti (H. Welzel, Das Deutsche Strafrecht, Berlin, 1960. godine, str.5).

⁶ Lj.Jovanović, D. Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2003. godine, str.2-3.

⁷ Službeni glasnik Republike Srpske broj 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010 i 1/2012. Više : D.Jovašević, V.Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 2012. godine.

⁸ Lj.Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, Cetinje, 2004. godine, str. 25-26.

⁹ D.Jovašević, Korporativno krivično pravo, Niš, 2012. godine, str.3-11.

vrednom poslovanju u unutrašnjem ili spoljnotrgovinskom poslovanju. No, na isti način, ova bi se grana prava mogla nazvati i “kompanijsko krivično pravo”. Svi ovi nazivi odslikavaju sadržinu i suštinu krivične odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica kao kolektiviteta.

Naziv privredno kazneno pravo bi ukazivalo na svoju sadržinu koja je dvojakog karaktera : 1) privredni karakter učinilaca krivičnih dela - privredni subjekti i 2) privredni karakter učinjenih krivičnih dela – krivična ili kaznena dela protiv privrede (privredni kriminalitet). Ono bi po sadržini prevazilazilo pojam privredno prestupno pravo bivše SFR Jugoslavije čiji je izvor Zakon o pri- vrednim prestupima iz 1977. godine¹⁰.

Ovako shvaćeno privredno kazneno pravo predstavlja samo “posebno, specijal- no, specifično” krivično pravo koje se primenjuje na određenu vrstu subjekata, na određene kategorije lica (poput maloletničkog krivičnog prava koje se primenjuje na maloletna lica¹¹, vojno krivično pravo kojese primenjuje na vojna lica)¹². No, i u pravu Republike Srpske se pored naziva krivično pravo, koristi i naziv kazneno pravo¹³. Ovaj naziv obuhvata sve grane prava koje se bave javnopravnim deliktima – krivičnim delom i prekršajem. Tako pojam kazneno pravo obuhvata : a) krivično i b) prekršajno (administrativno kazneno) pravo.

PREDMET PRIVREDNO KAZNEG PRAVA

Privredno kazneno pravo kao grana pozitivnog prava se bavi određivanjem poj- ma i osnova odgovornosti pravnih lica kao učinilaca krivičnih dela i krivič- nih sankcija, kao i osnova i uslova za izricanje i izvršenje krivičnih sankcija. Prema tome, krivična odgovornost i krivična sankcija, pojavljuju se kao osnovni pojmovi i instituti kojima se bavi privredno kazneno pravo kao grana pozitivnog prava, ali i kao grana pravne nauke. Određivanjem krivičnih dela, krivično pravo štiti najznačajnije društvene vrednosti. Sredstva za zaštitu tih vrednosti od različitih oblika i vidova ugrožavanja ili povrede jesu krivične sankcije. Kri- vične sankcije imaju prinudni karakter jer se primenjuju protiv volje učinioca krivičnog dela. One se sastoje u ograničavanju ili oduzimanju učiniocu krivičnog dela prava ili sloboda koje ima kao građanin na osnovu pozitivnih pravnih pro-

¹⁰ D. Jovašević, Komentar Zakona o privrednim prestupima, Beograd, 2001. godine.

¹¹ D. Jovašević, Maloletničko krivično pravo, Niš, 2011. godine, str.4-11.

¹² V. Grozdanić, M.Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, op.cit.str.5.

¹³ Kazneno pravo predstavlja zbirni pojam za skup pravnih normi koje predviđaju prinudne mere sa ciljem zaštite određenih odnosa u društvu (G. Marjanović, Makedonsko krivično pravo, Opšt del, op. cit. str.2) ili je to deo pravnog sistema koji sadrži propise kojima se određuju kažnjiva ponašanja fizičkih ili pravnih lica koja su zbog njihove neprilagođenosti zajedničkom životu, opasnosti (pogibeljnosti) za određeno društvo i dobra u toj zajednici ili iz drugih razloga neprihvatljiva, pa zbog toga nedopuštena i zabranjena (Ž. Horvatić, Krivično pravo, Opći dio, op.cit. str.7). Razlog za propisivanje krivičnih dela i kazni leži u potrebi društva za zaštitom osnovnih vrednosti društvene zajednice od ponašanja koja ih povređuju ili ugrožavaju. Krivično pravo se, tako, javlja kao najteži oblik državne prinude i poslednje sredstvo društva (ultima ratio societatis). Upravo, ova zaštitna funkcija čini materijalni elemenat definicije krivičnog prava koje stavlja u zakonske okvire suvereno pravo države na kažnjavanje, ali i ograničavajući ga samo na ona ponašanja koja su zakonom propisana kao krivična dela (V.Grozdanić, M.Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, op.cit. str. 2-3).

pisa. Sistem krivičnih sankcija koje se primenjuju prema pravnom licu kao učiniocu krivičnog dela je propisan u Krivičnom zakonu Republike Srpske.

Naravno, privredno kazneno pravo ne treba posmatrati izolovano od krivičnog prava (koje se primenjuje prema fizičkom licu kao učiniocu krivičnog dela) jer su oni deo jedinstvenog pravnog mehanizma kojim se država pokušava efikasno, zakonito i kvalitetno suprotstaviti svim oblicima i vidovima kriminaliteta fizičkih i pravnih lica. Za primenu krivičnih sankcija prema pravnom licu primenjuju se posebna pravila i posebni osnovi odgovornosti. No, kada se radi o odgovornosti odgovornog lica u pravnom licu koje je svojom radnjom činjenja ili nečinjenja prouzrokovalo posledicu krivičnog dela zbog koje odgovara i pravno lice, tada se primenjuju pravila opšteg krivičnog prava.

Ali, da bi se krivična sankcija prema pravnom licu mogla primeniti, moraju se utvrditi osnovi i uslovi koji opravdavaju njenu primenu. Otuda utvrđivanje osnovi i uslova za primenu krivične sankcije, u prvom redu krivične odgovornosti takođe čini predmet krivičnog prava. To znači da je privredno kazneno pravo pozitivna grana zakonodavstva države koja ima za predmet regulative da odredi i krivičnu sankciju i osnove i uslove za primenu krivične sankcije.

No, privredno kazneno pravo nije samo grana zakonodavstva, već i naučna disciplina, grana pravne nauke. Kao grana nauke, privredno kazneno pravo se bavi proučavanjem pojmova i instituta koji čine predmet njegove regulative : krivične odgovornosti pravnog lica i krivične sankcije. To proučavanje je neophodno kako bi se ovi pojmovi i instituti na efikasan način mogli primeniti u konkretnim slučajevima izvršenja krivičnog dela od strane jednog ili više pravnih lica. Ali krivično delo, krivična sankcija i ostali instituti krivičnog prava nisu samo pravne pojave, već su pre svega društvene pojave koje kroz pravnu formu ispoljavaju svoju sadržinu. A kao društvene pojave one su podložne promenama u razvoju društva što sve zahteva adekvatnu analizu, tumačenje i objašnjenje.

FUNKCIJA PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

Osnovna funkcija (cilj) privredno kaznenog prava kao zakonskog prava je identično određena kao i funkcija opšteg (osnovnog) krivičnog prava - to je obavljanje zaštitne funkcije, odnosno obezbeđenje zaštite određenog društva i njegovih vrednosti od specifične vrste izvršilaca kriminaliteta – pravnih lica. Njegov je zadatak da obezbedi postojanje jednog društva, ali i da omogući njegov dalji razvoj. Ta se zaštita ostvaruje na dva načina : a) propisivanjem koja se ponašanja smatraju krivičnim delima i b) propisivanjem krivičnih sankcija i uslova za njihovu primenu prema učiniocima takvih ponašanja. To je opšta i zajednička funkcija svakog krivičnog prava¹⁴.

Krivično pravo¹⁵ je instrument za zaštitu određenog društva i sistema njegovih zaštićenih vrednosti na određenom stepenu razvoja i kao takvo ono je speci-

¹⁴ D.Jovašević, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 2010. godine, str.15.

¹⁵ B.Petrović, D.Jovašević, Krivično (kazneno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Sarajevo, 2005. godine, str.17.

fično jer poseduje niz karakteristika po kojima se razlikuje od krivičnog prava svake druge države. Takvo je i privredno kazneno pravo. Retka su krivična zakonodavstva koja izričito određuju zaštitnu funkciju¹⁶ kao što to čini Krivični zakon Republike Srpske u članu 1. kada određuje da je cilj (funkcija, svrha) krivičnog osnovnih prava isloboda čoveka i građanina kao i zaštita drugih osnovnih individualnih i opštih vrednosti koje ustanovljava i jemči pravni poredak¹⁷. Ovako određena funkcija predstavlja osnov za određivanje krivičnih dela, propisivanje i primenu krivičnih sankcija, i to samo u meri u kojoj je to nužno za suzbijanje tih dela. Dakle, i privredno kazneno pravo ima za cilj ostvarenje dvojake funkcije : a) zaštita i obezbeđenje najznačajnijih društvenih dobara i vrednosti od njihovog povređivanja ili ugrožavanja vršenjem krivičnih dela od strane pravnih lica, dakle očuvanje postojećih odnosa što predstavlja statičku funkciju i b) praćenje dinamike i razvoja društvenih odnosa i učešće u njihovom menjanju, unapređivanju i zaštiti što predstavlja dinamičku funkciju krivičnog prava.

Zaštitna funkcija privredno kaznenog prava nije sveobuhvatna, već je delimična ili parcijalna. Naime, kazneno pravo ne štiti sva dobra i vrednosti u jednom društvu, već samo ona koja su najvažnija za društvo (kao zajednicu ljudi), a izuzetno i za pojedinca. Drugim rečima, štite se dobra i vrednosti bez kojih ne bi bilo moguće postojanje i razvoj čoveka i određenog društva, u prvom redu privredni sistem i privredno poslovanje u celini ili pojedini njegovi segmenti. U pogledu ove zaštite razlikuju se dve vrste vrednosti : 1) društvene vrednosti i dobra do čijeg očuvanja je određenoj društvenoj zajednici (vladajućoj strukturi) naročito stalo i 2) društvene vrednosti i dobra koja imaju univerzalni, opšte-civilizacioni značaj, koja se dakle štite u svim društvima i svim periodima razvoja bez obzira na oblik društvene organizacije. Ali, čak ni ovim dobrima i vrednostima kazneno pravo ne pruža potpunu, već nepotpunu, parcijalnu zaštitu, tj. zaštitu koja ima fragmentarni karakter. Ono se ograničava na zaštitu ovih dobara i vrednosti samo od određenih napada u vidu povrede i ugrožavanja koja su zakonom propisana kao krivična dela, a koja mogu da učine pravna lica. Ovako određena zaštitna funkcija privredno kaznenom pravu daje utilitaristički karakter. No, ona se pojavljuje i kao značajan instrument samoograničavanja države.

¹⁶ Tako u članu 2. Krivični zakonik Ruske federacije ističe da se ova funkcija ispoljava u zaštiti od prestupničkih napada na prava i slobode čoveka i građanina, imovine, društvenog uređenja i društvene bezbednosti, oružanih snaga i ustavnog uređenja zemlje kao i obezbeđenje mira i bezbednosti čovečanstva kao i sprečavanje prestupa (I. Fedosova, T. Skuratova, Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji, Moskva, 2005. godine, str. 20). Krivični zakonik Bugarske u članu 1. kaže da je zadatak krivičnog prava zaštita ličnosti i prava građana i ustavom utvrđenog pravnog poretka (Nakazatelen kodeks s posočeni stare tekstove na izmenenite členove, Norma, Paralaks, Sofija, 1998. godine, str.8). Krivični zakonik NR Kine u članu 2. određuje da je zadatak krivičnog prava da primenjuje kazne u borbi protiv kriminalnih akata u cilju zaštite nacionalne bezbednosti i političke vlasti, narodne demokratije i socijalnog sistema, svojine, građanskih, demokratskih i drugih ljudskih prava, održavanje socijalnog i ekonomskog reda i mirnog razvoja socijalističkog sistema (C.D. Pagle, Chinese Criminal Law, Bejing, 1997. godine, str.2). A prema članu 1. Krivičnog zakonika Republike Belorusije njegova je svrha zaštita života i zdravlja ljudi, njihovih sloboda i prava, osnova društvenog, državnog i javnog interesa, svojine, životne sredine i pravnog poretka od krivičnih dela (Criminal code of the Republic of Belarus, Official text, Minsk, 2000. godine, str.1).

¹⁷ D.Jovašević, V.Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo, Banja Luka, 2012. godine, str.47.

Ovakva delimična, fragmentarna zaštita je ne samo opravdana, već i jedino moguća, jer bi sveobuhvatna i totalna zaštita dovela do negacije slobode i nemogućavanja njenog razvoja, kao i razvoja društva u celini, što bi značilo negaciju svrhe zaštite. Zaštita ovih društvenih vrednosti ne ostvaruje se samo putem krivičnog prava, već i putem drugih grana prava (posebno privrednim, trgovinskim, saobraćajnim, vodnim, morskim, turističkim, kompjuterskim, ekološkim), tj. celim pravnim sistemom, pri čemu ova zaštita ima opštiji i primarni karakter za razliku od krivičnopravne zaštite koja ima specijalni, sekundarni, subsidiarni karakter. Mehanizam krivičnopravne zaštite određenih društvenih vrednosti stupa u dejstvo tek kada se utvrdi da je mehanizam zaštite neke druge grane prava nedovoljan da obezbedi očuvanje tih dobara ili vrednosti. U tom smislu se ono pojavljuje kao ultima ratio pravnog poretka, kao njegov poslednji i najvažniji čuvar¹⁸.

Iako se krivičnopravna zaštita društvenih vrednosti ostvaruje uglavnom kroz kaznu kao najvažniju krivičnu sankciju usled čega joj se daje represivni, retributivni karakter, ona se ne ostvaruje samo kroz retribuciju i odmazdu, već i kroz prevenciju (sprečavanje) vršenja krivičnih dela. Šta više cilj je privredno kaznenog prava da utiče na ponašanje pravnih lica, odgovornih lica u njima i preduzetnika (kroz jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona) kako bi se oni uzdržali od kršenja propisa i vršenja krivičnih dela. Funkcija privredno kaznenog prava Republike Srpske je zaštita najznačajnijih društvenih dobara i vrednosti "zaštićenih" krivičnim zakonodavstvom.

Ova se zaštita ostvaruje na specifičan način. Naime, privredno kazneno pravo ne reguliše društvene odnose neposredno, tj. ono ne propisuje pravila ponašanja, već određuje sankcije za nepoštovanje postojećih društvenih, a pre svega pravnih pravila ponašanja. Drugim rečima, zaštita navedenih vrednosti ostvaruje se na taj način što se određuju ljudska ponašanja koja predstavljaju krivična dela i što se za takva ponašanja propisuju krivične sankcije prema njihovim učiniocima u cilju suzbijanja kriminaliteta. Dakle, krivičnopravna zaštita ostvaruje se post factum, onda kada je zaštićeno dobro već povređeno ili ugroženo. Zbog te činjenice izgleda da zaštitna funkcija, koja se najčešće ostvaruje primenom kazne, ima čisto represivni karakter. Kroz kaznu se, pored represije, ostvaruje i prevencija, i to kako individualna, tako i generalna.

SISTEM PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

Iako privredno kazneno pravo predstavlja deo, segment opšteg krivičnog prava sa svojom specifičnom sadržinom i ograničenim predmetom, ipak ne treba negirati njegovu pravnu samostalnost. Istina, ono se razvijala i stasavalo u okviru i pod okriljem krivičnog prava, ali je s vremenom dobilo i svoju samostalnost, kako u međunarodnim, tako i u nacionalnim okvirima. Ta je samostalnost posebno istaknuta u onim pravnim sistemima gde je privredno kazneno pravo i formalno izdvojeno iz sistema krivičnog prava kao što je slučaj u : Srbiji¹⁹, Hrvatskoj²⁰,

¹⁸ F. Bačić, Krivično pravo, Opći dio, Zagreb, 1978. godine, str. 2-13; B. Zlatarić, Krivično pravo, Prvi svezak, Zagreb, 1970. godine, str. 73-79; Ž. Horvatić, Krivično pravo, Opći dio, op.cit. str.31-32.

¹⁹ Službeni glasnik Republike Srbije broj 97/2008.

²⁰ Narodne novine Republike Hrvatske broj 151/2003.

Sloveniji²¹, Austriji, Crnoj Gori²² koje su donele posebne samostalne zakone o odgovornosti pravnih lica. Sistem privredno kaznenog prava čine tri dela. To su : 1) materijalno, supstancijalno, 2) procesno, formalno i 3) izvršno.

Materijalno (supstancijalno) pravo predstavlja sistem zakonskih propisa kojima se određuju pojam i karakteristike pravnih lica, krivična odgovornost i sistem krivičnih sankcija, kao i osnovi i uslovi za utvrđivanje odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica. Ono se može manifestovati, realizovati tek posredstvom procesnog prava. Naime, procesno (formalno) pravo kao sistem zakonskih propisa određuje pojam i vrste procesnih subjekata, procesna načela, arhitektoniku i tok krivičnog postupka za pravna lica kao učinioce krivičnih dela. A izvršno pravo (pravo izvršenja krivičnih sankcija) određuje postupak, način i uslove izvršenja izrečenih krivičnih sankcija od strane krivičnog suda.

U pravnoj teoriji se krivično pravo (kao osnovno, opšte) može podeliti na različite vrste posebnih prava kao što su : maloletničko, međunarodno, vojno, službeničko (korupcijsko), korporativno, privredno kazneno itd.²³ Pored toga, krivično (nacionalno) pravo se dalje može podeliti na : a) osnovno i b) dopunsko. Osnovno krivično pravo Republike Srpske je sadržano u Krivičnom zakonu Republike Srpske (KZ RS)²⁴. Dopunsko, pomoćno ili sporedno krivično pravo čine krivičnopravne odredbe sadržane u drugim zakonima koji uređuju odnose u drugim oblastima prava.

IZVORI PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

U savremenom krivičnom pravu danas vladajući je princip zakonitosti ili legaliteta²⁵. To je ne samo osnovni princip krivičnog prava i privredno kaznenog prava, već predstavlja i jedan od ustavnih postulata. Na njegov značaj ukazuje činjenica da je određen članom 3. Krivičnog zakona Republike Srpske (KZ RS) prema kome nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivična sankcija za delo koje pre nego što je bilo učinjeno zakonom nije bilo određeno kao krivično delo, niti mu se može izreći kazna ili druga krivična sankcija koja pre nego što je učinjeno nije zakonom ili međunarodnim ugovorom bilo određeno kao krivično delo i opisana njegova obeležja i za koje zakonom nije bila propisana kazna. Najčešće se ovaj princip izražava maksimom : nullum crimen, nulla poena, sine lege (krivičnog dela, ni kazne, nema bez zakona).

U osnovi ovog principa se nalazi ostvarenje garantivne (zaštitne) funkcije krivičnog prava pri čemu se garantuje zaštita sloboda i prava učiniocu krivič-

²¹ Uradni list Republike Slovenije broj 98/2004.

²² Službeni list Republike Crne Gore broj 2/2007.

²³ U pravnoj teoriji se mogu naći shvatanja prema kojima "opšte" krivično pravo znači pravo koje se odnosi na sve građane bez izuzetaka, dok je "posebno" pravo ono koje se odnosi na posebne kategorije lica: maloletnike, vojna lica (G. Marjanović, Makedonsko krivično pravo, Opšt del, op.cit.str.7 ili V.Grozdanić, M.Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, op.cit. str. 5). No, uobičajeno je da opšte krivično pravo sadrži odredbe koje važe za sva krivična dela. Njima se uređuju pretpostavke kažnjivosti i krivičnih sankcija, dok posebni deo sadrži samo opise pojedinih krivičnih dela i kazne koje se mogu izreći njihovim učiniocima (P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava, op. cit. str. 4).

²⁴ Službeni glasnik Republike Srpske 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010 i 1/2012.

²⁵ V.Grozdanić, M.Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opšti dio, op. cit.str. 23-24.

nog dela čime se postavlja efikasna brana arbitrnosti, samovolji i eventualnim zloupotrebama organa krivične represije. U teoriji se ističe da princip zakonitosti ima višestruko dejstvo: 1) isključuje primenu nepisanog, običajnog prava (nullum crimen sine lege scripta), 2) zabranjuje retroaktivnu (povratnu) primenu zakona (nullum crimen sine lege praevia) na slučajeve koji su se desili pre njegovog stupanja na snagu (pri čemu ovaj princip trpi određene izuzetke u slučaju primene najblažeg zakona), 3) zahteva da norme kojima se određuju obeležja bića krivičnih dela budu jasne, razumljive, konkretne i precizne kako bi se nedvosmisleno moglo zaključiti u kojim slučajevima postoji i koje krivično delo (nullum crimen sine lege certa) i 4) isključuje primenu analogije (nullum crimen sine stricta),

Iz toga principa proizilazi da je osnovni, glavni i neposredni izvor privredno kaznenog prava – zakon i to Krivični zakon. Ova Zakon u glavi četrnaestoj pod nazivom: "Odgovornost pravnih lica za krivična dela" u članu od 125. do člana 146. uređuje uslove odgovornosti pravnih lica za krivična dela, krivične sankcije koje se mogu izreći pravnim licima i druge krivičnopravne mere, te osnove gašenja krivične sankcije za pravna lica. Pored Krivičnog zakona, prema odredbi člana 146. KZ RS pravna lica mogu biti kriva i za druga krivična dela propisana ne samo ovim Zakonom, već i drugim zakonima Republike Srpske, odnosno zakonima Bosne i Hercegovine (u slučajevima kada se kao učinioc tim zakonikom predviđenih krivičnih dela iz sporednog, pomoćnog, posebnog krivičnog zakonodavstva) javi pravno lice.

PRAVNO LICE KAO SUBJEKT PRIVREDNO KAZNENOG PRAVA

Od najstarijih vremena (rimsko pravo) prihvaćeno je pravilo da pravna lica ne mogu da budu subjekt krivičnog prava jer su oni nosioci građanske, ali ne i krivične odgovornosti²⁶. Ali sa razvojem kapitalističke privrede javile su se situacije u kojima privredna preduzeća i drugi privredni subjekti krše propise u oblasti privrednog ili finansijskog poslovanja i nanose štete drugim fizičkim ili pravnim licima, pa i državama u celini. To je uslovalo potrebu da se uvede kaznena odgovornost pravnih lica.

U pravnoj teoriji se razlikuje više shvatanja o tome da li pravno lice može da bude aktivni subjekt (učinioc) krivičnog dela : 1) teorija fikcije – prema kojoj je pravno lice fikcija koja ne može da izvrši krivično delo. U osnovi ovog shvatanja je stari princip "societas delinquere non potest" iz koga proizilaze sledeći zaključci : a) krivično delo se vrši telesnim pokretom ili propuštanjem telesnog pokreta, što može da učini samo čovek, b) pravno lice ne poseduje svest i volju i ne može da ima psihički odnos, pa ni da bude krivo za učinjeno delo i v) kazna primenjena prema pravnom licu nije lična jer bi pogodila sve članove pravnog lica, pa i one koji su bili protiv izvršenja delatnosti zbog koje se ona izriče, 2) teorija realnosti – prema kojoj je pravno lice organsko, realno biće, a ne fikcija, koje ima svoje organe odlučivanja i predstavnike koji izvršavaju ove odluke. Stoga je volja ovih organa (predstavnika) zapravo volja pravnog lica, pa je ono sposobno za psihički odnos prema učinjenom krivičnom delu – za krivicu

²⁶ D.Jovašević, *Odgovornost pravnih lica u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine*, Strani pravni život, Beograd, broj 1-3/2006. godine, str. 284-302.

i 3) kompromisna teorija – prema kojoj pravnom licu treba izuzetno da se prizna svojstvo aktivnog subjekta krivičnog dela²⁷.

Danas je u kaznenom pravu niza evropskih država opšte prihvaćeno da pravna lica mogu da budu učinioi posebne vrste kažnjivih dela (prestupa i prekršaja), posebno u oblasti privrednog i finansijskog poslovanja, odnosno fiskalnih da- vanja (npr. u Nemačkoj u Krivičnom zakoniku, članu 30. je predviđeno da se prav- nom licu može izreći prekršajna kazna – novčana kazna ako njegovi organi ili sa njima izjednačena lica učine krivično delo ili prekršaj koji predstavlja kr- šenje dužnosti pravnih lica ili je tim krivičnim delom pravno lice steklo ili moglo steći protivpravnu imovinsku korist).

RAZVOJ KRIVIČNE ODGOVORNOSTI PRAVNOG LICA

Krivično pravo bivše SFR Jugoslavije je neposredno posle Drugog svetskog rata predviđalo kažnjavanje pravnih lica za krivična dela (član 10. Zakona o krivič- nim delima protiv naroda i države, član 11. Zakona o nedopuštenoj trgovini, ne- dopuštenoj špekulaciji i privrednoj sabotaži i član 14. Zakona o vrstama kazni). Opšti deo Krivičnog zakona iz 1947. godine predviđao je mogućnost da pravno lice može izuzetno da bude subjekt krivičnog dela u slučajevima kada je u zakonu izričito određena njegova odgovornost. Krivični zakonik FNRJ iz 1951. godine i Krivični zakon SFRJ iz 1976. godine nisu predviđali krivičnu odgovornost pravnih lica.

U savremenom krivičnom pravu danas su prisutne tendencije u pravcu usposta- vljanja krivične odgovornosti pravnih lica. Tako je na Prvom i Drugom kongresu međunarodnog udruženja za krivično pravo 1926. i 1929. godine prihvaćeno shva- tanje da pravna lica predstavljaju društvene snage koje mogu da budu opasne za vr- šenje krivičnih dela i drugih nedozvoljenih dela kojima se nanose ili se mogu naneti ogromne štete pravima i interesima drugih. Na Sedmom kongresu ovog ud- ruženja 1937. godine doneta je rezolucija koja je predviđala odgovornost pravnih lica za krivična dela u slučajevima koji su određeni zakonom. Međunarodni kon- gres za krivično pravo koji je 1994. godine održan u Rio de Žaneiru preporučio je nacionalnim zakonodavstvima da propišu krivičnu odgovornost ne samo ruko- vodećih lica, već i samih institucija (pravnih lica – preduzeća i drugih javnih lica), doduše u oblasti ekološke delikvencije. Konvencija OUN protiv transna- cionalnog organizovanog kriminala usvojena u Palermu 2000. godine izričito propisuje krivičnu, građansku i administrativnu odgovornost pravnih lica za krivična dela u okviru organizovanog transnacionalnog kriminala²⁸.

Savet Evrope je 1988.godine doneo preporuku P – 88/18 kojom je državama čla- nicama preporučeno da u svoja nacionalna zakonodavstva uvedu sistem kažnjavanja preduzeća koja imaju status pravnih lica za prestupe učinjene u svom poslovanju.

²⁷ M.Radovanović, Krivično pravo, Opšti deo, Beograd, 1975. godine, str. 19-193; N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević, Krivično pravo SFRJ, Opšti deo, Beograd, 1978. godine, str. 136-137; Z.Tomić, Krivično pravo, Krivično djelo, Sarajevo, 2007. godine, str.106-110.

²⁸ D.Jovašević, Odgovornost pravnih lica u krivičnom pravu Republike Srbije, Pravo i pravda, sarajevo, broj 1-2/2010. godine, str.81-100.

Potom Savet Evrope 1996. godine donosi Preporuku P (96) 8 koja se odnosi na kriminalnu politiku u Evropi u vreme promena. Za uvođenje krivične odgovornosti pravnih lica od posebnog značaja su tri konvencije Saveta Evrope :

1. Konvencija o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava²⁹ iz 1998. godine koja inauguriše odgovornost pravnih lica za krivična dela kojima se po- vređuje ili ugrožava životna sredina pod uslovom da je odgovorno lice učinilo krivično delo u ime i za račun pravnog lica,

2. Krivičnopravna konvencija o korupciji³⁰ iz 1999. godine koja propisuje krivičnu odgovornost pravnih lica za krivična dela korupcije. Od ove odgovor- nosti su izuzete država i druga javna tela koja vrše državnu vlast, kao i međuna- rodne organizacije. Ovom je konvencijom državama članicama postavljena obaveza da u nacionalnom zakonodavstvu uvedu krivičnu odgovornost i kažnjivost pravnih lica za korupcijska krivična dela, posebno dela aktivnog podmićivanja, trgovinu uticajem i pranje novca koje učini odgovorno lice koje ima vodeću ulogu u sastavu pravnog lica, postupajući samostalno ili u sastavu tog pravnog lica i

3. Konvencija o sajber kriminalu iz 2001. godine koja uspostavlja krivičnu odgovornost pravnih lica za : krivična dela povrede tajnosti i dostupnosti kom- pjuterskih podataka i sistema, kompjuterska krivična dela i krivična dela povre- de autorskih i srodnih prava.

I druge evropske regionalne organizacije su se uključile u ovu aktivnost. Tako je Evropska unija donela dva dokumenta od značaja za korporativno krivično pravo. To su :

1. Drugi protokol uz Konvenciju o zaštiti finansijskih interesa Evropske unije iz 1995. godine koji uspostavlja obavezu za države članice na preduzimanje potrebnih mera kojima bi se uspostavila krivična odgovornost pravnih lica za krivična dela : a) prevare, b) aktivnog podmićivanja i v) pranja novca ako su ta dela učinjena u njihovu korist. Na sličan način obavezu kažnjavanja za dela akti- vnog podmićivanja preporučuje i

2. Konvencija o zabrani podmićivanja stranih javnih službenika u međuna- rodnim poslovnim transakcijama iz 1997. godine koju je donela Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju.

Poslednjih decenija 20. veka u nizu krivičnih zakonodavstava je uvedena krivič- na odgovornost i kažnjivost pravnih lica. Tako Krivični zakonik Kraljevine Holan- dije iz 1976. godine³¹ uvodi opštu krivičnu odgovornost pravnih lica za krivična dela koja mogu izvršiti s obzirom na svoje karakteristike. U Kraljevini Švedskoj je novelom Krivičnog zakonika iz 1986. godine predišeno izricanje novčane kazne za

²⁹ D. Jovašević, Zaštita životne sredine, Beograd, 2005. str.26-27; D.Jovašević, Sistem ekoloških delikata – ekološko kazneno pravo, Niš, 2009. godine, str. 89-117.

³⁰ Više : D.Jovašević, Krivična dela korupcije, Beograd, 2009. godine.

³¹ Više : L. Rayer, S. Wadsworth, The Dutch Penal Code, Colorado, 1997. godine.

krivična dela koja izvrše pravna lica³². Finski Krivični zakonik iz 1996. godine³³ u prvom poglavlju pod nazivom : "Prostor primene krivičnog prava Finske", u drugom odeljku izričito određuje korporativnu krivičnu odgovornost – krivičnu odgovornost pravnih lica za krivična dela samo u slučajevima i na način koji je predviđen zakonom.

Francuski krivični zakonik iz 1992.godine u nizu svojih odredbi (čl.121-2, 131-12-49) predviđa na specifičan način utvrđivanje krivične odgovornosti i sistem kazni za pravna lica kao učinioce krivičnih dela³⁴. Prema ovom zakonskom rešenju sva pravna lica izuzev države su krivično odgovorna u slučajevima koji su predviđeni zakonom ili drugim propisom ako su ispunjena dva uslova : a) da je krivično delo učinjeno za njihov račun i b) da je krivično delo učinio njihov organ ili predstavnik. Na istin način je utvrđena i krivična odgovornost teritorijalnih jedinica i njihovih organa za krivična dela koja su učinjena od strane njihovih službenika u vršenju službenih aktivnosti. Krivična odgovornost pravnih lica ne isključuje pri tome istovremenu i paralelnu odgovornost fizičkih lica za učinjeno krivično delo kada se jave u ulozi izvršioca ili saučesnika u istom krivičnom delu. Članom 54. Zakona o izmenama Krivičnog zakonika Francuske 2004-204 iz 2004. godine pravno lice može da odgovara za svako krivično delo, što znači da je ukinut princip specijalne krivične odgovornosti " le principe de specialite " pravnog lica³⁵.

I Krivični zakonik Republike Slovenije iz 1994. godine je u članu 33. predviđao na specifičan način krivičnu odgovornost pravnih lica što je konkretno uređeno posebnim zakonom³⁶ - Zakonom o odgovornosti pravnih lica za kažnjiva dela iz 2004. godine³⁷. Republika Hrvatska 2003. godine donosi poseban Zakon o odgovornosti pravnih lica za kaznena dela³⁸ kojim određuje pretpostavke kažnjivosti, sistem krivičnopravnih sankcija i krivični postupak za pravna lica kao učinioce krivičnih dela³⁹. Na isti način krivičnu odgovornost pravnih lica poznaje i Krivični zakonik Republike Makedonije u članu 28a. (posle novele iz 2004. godine) pri čemu se radi o posebnoj, "specijalnoj" odgovornosti pravnih lica samo za zakonom taksativno nabrojana krivična dela. Švajcarski krivični zakonik je posle novele iz 2003. godine takođe prihvatio koncepciju odgovornosti pravnih lica za krivična dela⁴⁰. Republika Srbija kao poslednja od bivših jugoslovenskih republika uvodi krivičnu odgovornost pravnih lica posebnim Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična dela 2008. godine.

³² Više : The Swedish Penal Code, National Council for Crime Prevention, Stockholm, 1990. godine.

³³ Finnish Penal Code (General Part) Source Finnish Ministry of Justice no. 626/1996, Helsinki, 1996. godine.

³⁴ M. Vauzelle, Nouveau Code penal du 22.Juilet 1992., Mode d'emploi, Paris, 1993. godine, str. 54.

³⁵ P.Poncela, Droit de la peine, Themis, Paris, 2005. godine, str. 25-37.

³⁶ B.Penko, K. Strolig, Kazenski zakonik Republike Slovenije, z uvodnimi pojasnili, Ljubljana, 1999. godine, str. 85; Lj.Bavcon, A.Šelih, Kazensko pravo, Splošnij del, Ljubljana, 2003. godine, str.372.

³⁷ Uradni list Republike Slovenije broj 98/2004.

³⁸ Narodne novine Republike Hrvatske broj 151/2003.

³⁹ P. Novoselec, Temeljne pretpostavke za odgovornost pravnih osoba za kažnjiva dejanja, Pravnik, Ljubljana, broj 6-8/2001. godine, str.6-8; P. Novoselec, Opći dio kaznenog prava,op.cit. str.455.

⁴⁰ Više : Schweizerisches strafrecht, Bern, 2004. godine.

OSNOV KRIVIČNE ODGOVORNOSTI PRAVNOG LICA

U Republici Srpskoj, ako uostalom u celoj Bosni i Hercegovini je krivična odgovornost pravnih lica uvedena Krivičnim zakonom iz 2003. godine. Ovaj Zakon uređuje uslove odgovornosti pravnih lica za krivična dela, sistem krivičnih sankcija i druge krivičnopravne mere. Za krivična dela koja su predviđena u Krivičnom zakonu i sporednom, dopunskom krivičnom zakonodavstvu mogu pored fizičkih lica, da odgovaraju i prema članu 126. KZ RS⁴¹ : 1) domaće i strano pravno lice koje učini krivično delo na teritoriji Republike Srpske, 2) domaće i strano pravno lice koje ima sedište na teritoriji Republike Srpske ili u njoj obavlja svoju delatnost ako učini krivično delo izvan teritorije Republike Srpske (dakle u inostranstvu), pod uslovom da je ono učinjeno protiv (na štetu) Republike Srpske, njenih državljana ili domaćih pravnih lica i 3) domaće pravno lice koje u inostranstvu (dakle izvan Republike Srpske) izvrši krivično delo protiv strane države, stranih državljana ili stranih pravnih lica ako se zatekne na teritoriji Republike Srpske ili joj bude ekstrahirano.

Od krivične odgovornosti su izuzeta sledeća pravna lica pod uslovom da je krivično delo učinilo lice u ime, za račun ili u korist pravnog lica (član 125. KZ RS): 1) Bosna i Hercegovine, Republika Srpska, Federacija Bosna i Hercegovina i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine, 2) kanton, 3) grad, 4) opština i 5) mesna zajednica. Pod uslovima koji su propisani Krivičnim zakonom za određena pravna lica može biti isključena ili ograničena primena pojedinih kazni ili drugih krivičnopravnih sankcija koje se inače mogu izreći pravnim licima.

Za odgovornost pravnih lica (član 127. KZ RS) potrebno je da je krivično delo učinilac učinio u ime, za račun ili u korist pravnog lica⁴² pod uslovom da je ispunjen još neki od zakonom alternativno predviđenih uslova: 1) kada obeležja učinjenog krivičnog dela proizilaze iz odluke, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravnog lica, 2) kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica uticali na učinioca ili mu omogućili da učini krivično delo, 3) kada pravno lice raspolaže sa protivpravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete koji su nastali krivičnim delom i 4) kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika.

ZAKLJUČAK

Posle osamostaljenja Bosna i Hercegovina je tokom 2003. godine dobila novo krivično zakonodavstvo. Ono je sledeći tradiciju iz bivše SFRJ predstavljalo izraz ideje o podeljenoj zakonodavnoj nadležnosti u oblasti krivičnog prava između države u celini i njenih entiteta (Republike Srpske i Federacije Bosne

⁴¹ D.Jovašević, *Odgovornost pravnih lica u krivičnom pravu Republike Srbije*, Pravo i pravda, Sarajevo, broj 1-2/2010. godine, str.81-100.

⁴² U pravnoj teoriji postoje različita shvatanja o modelu koji opravdava kažnjavanje pravnih lica : a) model objektivne odgovornosti – odgovornost na bazi samog prouzrokovanja posledice krivičnog dela, b) model izvedene krivice pravnog lica iz krivice određenih fizičkih lica – kada pravno lice odgovara u slučaju da je krivično delo učinjeno od strane njegovog odgovornog lica sa krivicom i v) model autonomne odgovornosti (V.Grozdanić, M.Škorić, *Uvod u kazneno pravo*, Opći dio, op.cit. str.222-223).

i Hercegovine, odnosno Brčko Distrikta). Time je otpočena nova stranica u razvoju krivičnog prava Republike Srpske, odnosno učinjen je kapitalni zaokret u uspostavljanju i funkcionisanju moderne pravne države i vladavine prava. Iako je od najstarijih vremena shodno principu "societas delinquere non potest" pravno lice bilo van krivičnog prava, ipak tendencije poslednjih decenija 20. veka i u ovu oblast nose kvalitativne izmene. Pod uticajem niza relevantnih međunarodnih dokumenata univerzalnog i regionalnog karaktera, pojedina krivična zakonodavstva sedamdesetih godina prošlog veka prihvataju krivičnu odgovornost i kažnjivost pravnih lica, doduše ograničenog obima i specifičnog karaktera.

Tu tendenciju su sledila i sva krivična zakonodavstva država koje nastale raspadom SFR Jugoslavije. Tu se razlikuju dve tendencije : 1) koja u okviru krivičnog zakonodavstva izdvađa posebne odredbe o odgovornosti pravnih lica za krivična dela (Bosna i Hercegovina, Makedonija) i 2) koja odredbe o krivičnoj odgovornosti pravnih lica predviđa u posebnom zakonu – Lex specialis (Slovenija, Hrvatska, Crna Gora, Srbija). Time je konstituisana nova grana kaznenog prava – privredno kaznenopravno na koji način je otpočena nova stranica u razvoju krivičnog prava Bosne i Hercegovine, odnosno Republike Srpske.

Osnovni pojmovi i instituti privredno kaznenog prava izloženi su na bazi pozitivnopravnih rešenja sadržanih u Krivičnom zakonu Republike Srpske (odnosno Bosne i Hercegovine), sa izmenama i dopunama koje su u primeni na dan 1. januara 2014. godine. Kao sistem zakonskih propisa kojima se određuju pojam i elementi krivičnog dela, kao i osnovi krivične odgovornosti i kažnjivosti pravnih lica za takva krivična dela, privredno kaznenopravno ima za osnovni cilj obezbeđenje i zaštitu najznačajnijih društvenih dobara i vrednosti od svih oblika povreda i ugrožavanja domaćih ili stranih pravnih lica. Pri tome je sam zakonodavac koja pravna lica i pod kojim uslovima mogu da se javljaju kao subjekti privredno kaznenog prava, a koja su pravna lica izuzeta od ovog vida krivične odgovornosti.

LITERATURA

1. Bavcon, Lj., Šelih, A. *Kazensko pravo*, Splošnij del, Ljubljana: 2003.
2. Bačić, F. *Krivično pravo, Opći dio*, Zagreb, 1978.
3. Vauzelle, M. *Nouveau Code penal du 22.Juilet 1992.*, Mode d emploi, Paris: 1993.
4. Grozdanić, V., Škorić, M. *Uvod u kaznenopravno pravo, Opći dio*, Rijeka: 2009.
5. Zlatarić, B. *Krivično pravo, Prvi svezak*, Zagreb: 1970.
6. Zlatarić, B. *Krivično pravo, Opći dio*, Zagreb: 1977.
7. Jovanović, Lj., Jovašević, D. *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd: 2003.
8. Jovašević, D. *Komentar Zakona o privrednim prestupima*, Beograd: 2001.
9. Jovašević, D. *Zaštita životne sredine*, Beograd: 2005.
10. Jovašević, D. *Sistem ekoloških delikata – ekološko kaznenopravno pravo*, Niš: 2009.
11. Jovašević, D. *Krivična dela korupcije*, Beograd: 2009.
12. Jovašević, D. *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd: 2010.
13. Jovašević, D. *Maloletničko krivično pravo*, Niš: 2011.
14. Jovašević, D. *Korporativno krivično pravo*, Niš: 2012.

15. Jovašević, D., Ikanović, V. *Krivično pravo Republike Srpske, Opšti deo*, Banja Luka: 2012.
16. Lazarević, Lj., Vučković, B., Vučković, V. *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Cetinje: 2004.
17. Marjanović, G. *Makedonsko krivično pravo, Opšt del*, Skopje: 1998.
18. Novoselec, P. *Opći dio kaznenog prava*, Zagreb: 2004.
19. Pagle, C.D. *Chinese Criminal Law*, Beijing: 1997.
20. Penko, B., Strolig, K. *Kazenski zakonik Republike Slovenije, z uvodnimi pojasnili*, Ljubljana: 1999.
21. Petrović, B., Jovašević, D. *Krivično (kazeno) pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio*, Sarajevo: 2005.
22. Poncela, P. *Droit de la peine*, Themis, Paris: 2005.
23. Radovanović, M. *Krivično pravo, Opšti deo*, Beograd: 1975.
24. Rayer, L., Wadsworth, S. *The Dutch Penal Code*, Colorado: 1997.
25. *Schweiserisches strafrecht*, Bern: 2004.
26. *Swedish Penal Code*, National Council for Crime Prevention, Stockholm: 1990.
27. Srzentić, N., Stajić, A., Lazarević, Lj. *Krivično pravo SFRJ, Opšti deo*, Beograd: 1978.
28. Tomić, Z. *Krivično pravo, Krivično djelo*, Sarajevo: 2007.
29. Fedosova, I., Skuratova, T. *Ugolovnij kodeks Rossijskoj federaciji*, Moskva: 2005.
30. *Finnish Penal Code (General Part) Source Finnish Ministry of Justice no. 626/1996*, Helsinki: 1996.
31. Horvatić, Ž. *Kazeno pravo, Opći dio*, Zagreb: 2003.
32. *Criminal code of the Republic of Belarus, Official text*, Minsk: 2000.
33. Welzel, N. *Das Deutsche Strafrecht*, Berlin: 1960.

Dragan Jovašević, PhD

Faculty of Law, University of Niš

Basic Characteristics of the Commercial Criminal Law of the Republic of Srpska

Abstract: Considering the fact that in the modern world that knows no borders between countries and even continents, legal entities commit serious criminal offenses in the field of commercial, financial, computer, environmental, and similar operations. At the end of the 20th century, a lot of countries introduced a system of criminal responsibility and punishability of legal entities. Since the legal entity has no consciousness or will, i.e. is unable to take physical movements that would cause the consequence of a crime, specific rules on responsibility and application of criminal sanctions have been prescribed for this type of perpetrators. In this way, a new branch of criminal law was constituted - commercial criminal law. This paper deals precisely with the basic characteristics of commercial criminal law.

Keywords: criminal offense, legal entity, responsibility, law, criminal sanction.